

HATAY KENTİYLE İLGİLİ FACEBOOK GRUPLARINDA FRANCO-ARAB İZLERİ

ALİM KORAY CENGİZ*

ÖZET

Hatay’da resmi dil Türkçenin yanı sıra Arapça da günlük yaşamda ikidilli bireylerce etkin olarak kullanılan bir dildir. Arapça, bu kentte varlığını genellikle sözlü düzlemde sürdürmektedir. Bununla birlikte Arapça, günümüzde en önemli sosyal paylaşım sitelerinden biri olan Facebook’ta Hatay ile ilgili gruplarda da büyük oranda Türkçe alfabe esas alınarak kullanılmaktadır.

Arap dünyasının sanal medyasında da Arap harflerinin yanı sıra Latin harfleri ile de yazmak son zamanlarda sıklıkla görülen bir eğilimdir ve internet kullanıcıları arasında Franco-Arab şeklinde nitelendirilmektedir. Hatay’la ilgili bu çalışma, Facebook’ta Hatay ili ve kültürüyle ilgili bilgiler içeren “Antakya, Leameee, Sosyalist Nusayriiler, Arapça Atasözleri ve Deyimler vb.” gruplarda yer alan Arapça konuşmaları Toplumdilbilim ve Dil Antropolojisinin bakış açısı ile incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma kapsamında Latin harfleri ile yazılan Arapçanın nasıl kullanıldığı incelenecek, bireylerin kendilerini ne şekilde ifade ettiklerine bakılacaktır. Bireylerin kullandıkları dilin kültür grupları arasında farklılık gösterip göstermediği dil kimlik ilişkisi kapsamında ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Toplumdilbilim, İki Dillilik, Arapça, Hatay, Facebook.

FRANCO-ARAB TRACES İN HATAY FACEBOOK SOCIAL MEDIA GROUPS

ABSTRACT

In Hatay province, Arabic is effectively used like the official language Turkish by the bilingual people in daily life. Arabic is generally spoken orally in Hatay. However, Arabic is used in ‘Facebook’ which is one of the most prominent social media web page amongst the others, mainly based on Turkish alphabet.

Writing with Latin letters in Arabic spoken countries’ social media is a popular incline recently and it is called Franco-Arab by internet users. This study aims to observe the written Arabic in some Facebook groups such as Antakya, Leameee, Socialist Nusayriyah and Arabic Proverbs and Idioms, etc.

---

* Mustafa Kemal Üniversitesi, YADİM İngilizce Öğretmeni

which involve information about Hatay province and its culture from the point of view of Sociolinguistics and Linguistic Anthropology. In the frame of the study, Arabic used by Latin letters will be examined and pointed out how bilingual individuals express themselves. It will be studied whether the language choice varies from one cultural group to another within the scope of language and identity.

Keywords: *Sociolinguistics, Bilingualism, Arabic, Hatay, Facebook.*

GİRİŞ

Hatay, coğrafi konumu itibariyle üç kıta Asya, Afrika ve Avrupa için geçiş yolu olduğundan geçmişten bugüne çok kültürlü ve çok etnikli bir yapıya sahip olmuştur (Türk, 2010:8). Bu kıtalar arasında bir köprü görevi görmesi, verimli toprakları, deniz kıyısında oluşu gibi özellikleri ve ikliminin kış mevsimleri için çok sert geçmediği düşünüldüğünde Hatay'ın tercih edilen bir yerleşim yeri olma sebebi daha da belirginleşecektir. Bu etnik çeşitlilik bugün de halen varlığını sürdürmektedir. Dolayısıyla, Türkçe, Arapça, Kürtçe, Özbekçe, Çerkezce ve Ermenice gündelik yaşamda halen konuşulan dillerdir.

Türkiye'de Arapça farklı diyalektleriyle Hatay, Mersin, Adana, Urfa, Mardin, Siirt, Diyarbakır, Batman ve Muş kentlerinde konuşulmaktadır. Bu diyalektler, beş ana-diyalekt (lehçe) grubu ile ilişkilendirilmektedir.¹ Hatay, Mersin ve Adana'da konuşulan Arapça *Suriye*, Urfa'da konuşulan Arapça *Suriye Bedevi*, Mardin, Siirt, Diyarbakır, Batman ve Muş'ta konuşulan Arapça *Mezopotamya* grubuna bağlıdır (Jastrow, 2006:154-155). Hatay'da Sünniler, Aleviler, Hıristiyanlar ve Antakya ilçesinde yaşayan Yahudi topluluğu tarafından konuşulan Arapça, dilbilimsel olarak Suriye-Filistin diyalekti bölgesinin kuzeybatı çevresinde yer almaktadır. Bedevi diyalektleri ise Suriye'nin kuzey ve kuzey doğusunda yaşayan *Şāwī* Bedevilerinin diyalektleriyle yakından bağlantılıdır (Arnold, 2006:111).

Doğruel (2005:31), Hatay'da kesin olmamakla birlikte 400.000 Arap Alevi, 4000 civarında Arap Ortodoks, 120'si

---

¹ Arap diyalektleri, genel olarak beş ana-diyalekt 1) *Arap Yarımadası*, 2) *Mezopotamya*, 3) *Büyük Suriye (Bilādu 'ş-Şām)*, 4) *Mısır* ve 5) *Kuzey Afrika* olarak sınıflandırılır (Jastrow, 2008:118-119).

Vakıflı köyünde olmak üzere 1000 civarında Ermeni'nin yaşadığını ileri sürer. Türk (2005:30), Hatay'daki en kalabalık etnik grubun Sünni Türkler olduğunu ve daha sonra da Arap Alevilerin (Nusayriler) geldiğini belirtirken Arap Sünniler ve Arap Hıristiyanların sayısının da az olmadığını vurgulamaktadır. Arap Aleviler daha çok Antakya, İskenderun ve Samandağ bölgesinde yaşarken Sünni Araplar ise Reyhanlı ve Altınözü bölgelerinde yoğunluktadır. Arap Aleviler için Nusayri ismi çoğunlukla literatürde kullanılsa da topluluğun üyeleri büyük oranda Nusayri ismiyle adlandırılmalarının doğru olmadığını düşünmekte ve kendilerini Arap Alevi olarak ifade etmektedirler (Mertcan, 2013:305-308).

Arapça ikideğişkelilik sergileyen bir dil olarak değerlendirilir.¹ Arnold da (2006:111-112), Hatay'da konuşulan Arap diyalektlerinin, komşu Suriye'de konuşulan diyalektlerle bağlantısı olsa da Arap dünyasının dışında konuşulduklarından Modern Standart Arapçadan az etkilenmiş ya da hiç etkilenmemiş olduklarını belirtir. Az sayıda kişinin de Arapça okumayı bildiğini, Standart Arapçanın da bireysel çabalarla ve sınırlı bir başarıyla öğrenilmeye çalışıldığını ancak günümüzde Hatay'da Arapların büyük çoğunluğunun Arapçada okuryazar olmadıklarını ifade eder. Bu nedendir ki Hatay'la ilgili Facebook gruplarında Hatay'lı Arap kullanıcılar konuştuıkları diyalekti, Arap dünyasındaki diğer kullanıcılar gibi Arap harflerinin yanısıra Latin alfabeyi de kullanarak değil, sadece Türkçe harfleri kullanarak yazmaktadırlar.

Hatay'da Arapça ikidilli bireyler tarafından günlük yaşamda kullanılmaktadır. Hatay'ın herhangi bir ilçesinde, semtinde ve sokaklarında günlük yaşamda Arapça ile başlayıp Türkçe ile devam eden ya da Türkçe başlayıp Arapça ile devam eden cümlelere çok sık rastlayabilirsiniz. Kimi zaman bir alışverişte kimi zaman arkadaşlar arasındaki neşeli bir konuşmada ya da hararetli bir tartışmada Arapçanın

---

¹ İkideğişkelilik (diglossia) kısaca *bir ülkede bir dilin iki farklı değişkesinin olması* olarak tanımlanır. Bkz. İmer, Kocaman ve Özsoy, 2011:153. Üst değişke, prestijli konuma sahip, eğitim, kültür, basın-yayın ve dini alanın dili olan *al-Fuṣḥā* 'Standart Arapça' iken alt değişke sokakta, alışverişte, gündelik hayatta kullanılan *al-ʿAmmiyya* 'halk dili (diyalekt)'dir (Ağbaht, 2014:11; Ferguson, 1959:234-236).

konuşulduğunu, dđđnlerde Arapça şarkılar sđylendiđini, bazen de pek tabii ki Arapça argo ifadeler duyabilirsiniz. Kentte Arapça yazılı dđzlemde çok gđrđnđr değildir. Ticari mđesseseler Őrdđn, Suudi Arabistan, Dubai ve Suriye gibi Arap ũlkelerinden gelen turistler için Arapça tabela ve panolar kullanmaktadır. Son zamanlarda Suriye'de yaşanan ihtilaflardan ũtđrđ Hatay'da çok sayıda Suriye'li gđmen de bulunmaktadır. Bu nedenle kentte ticari mekđnlerde Arapça yazılı metinlerin kullanımında artış gđzlenmektedir.

İki dillilikle ilgili değişik tanımlamalara rastlamak mđmkündür. Bunların içinden Skutnabb'ın (1981:97) iki dillilik tanımlamalarına bakalım. Skutnabb, iki dilliliği dđrt ana başlıkta toplamaktadır: "Doğal iki dillilik, kđltđrel iki dillilik, okul iki dilliliği ve seçkin iki dillilik". İki dili herhangi bir resmi eğitim olmaksızın genellikle de erken yaşlarda doğal yollardan gđnlđk iletişim aracı olarak kullanılması "doğal iki dillilik olarak tanımlamaktadır. Okul iki dilliliği adından da anlaşılacağı ũzere yabancı bir dili okulda resmi eğitim yoluyla ũđrenmez. Okul iki dilliliğinde ũđrenilen yabancı dil dđrt duvar arasında sınırlı kalmaktadır. Kđltđrel iki dillilik, okul iki dilliliği ile benzerlik gđsterir. Terim daha çok iş ve seyahat gibi nedenlerden ũtđrđ yabancı bir dili ũđrenen yetişkinleri ele almaktadır. Hatay ili kent merkezi Antakya periferisinden uzaktaki ilçelerde ve kđylerde yaşayan bazı eski kuşak Alevi Araplar ve Sđnni Araplar kđltđrel iki dillidir. Bu bireyler anadilleri Arapçayı yaşadıkları ortamda edinmiş ve Tđrkeyi de sonradan ũđrenmek durumunda kalmışlardır. İş yaşamının bir gereği sonucu ya da devlet okullarında resmi dil Tđrkeyi ũđrenmiřlerdir. Yeni kuşak Alevi Araplar ve Sđnni Araplar ise doğal iki dillidir (Cengiz, 2006:76).

Franco-Arab ve Sosyal Medya

Geçtiğimiz onyıllar içerisinde iletişim teknolojisi anlamında bilgisayar ve telefon gibi elektronik cihazlar ve internet kullanımı, gelişimini Batı dđnyasında sağlamıştır. Bu nedenle ilk başlarda sosyal iletişim mecraları olan ICQ, IRC gibi sohbet siteleri Arapça harflerin kullanımına olanak tanıma-maktaydı.¹ Bundan dolayı Arap internet kullanıcıları ve cep

---

¹ http://en.wikipedia.org/wiki/Arabic_chat_alphabet E.T. 01/09/2013

telefonu aracılığıyla mesaj gönderenler Arapça seslere karşılık gelen Latin harflerini kullanarak iletişim kurmaya başladılar. Arapça bilen bilgisayar, internet ve cep telefonu kullanıcıları bazen Arapça yazılı klavyeye sahip olmadıklarından bazen de pratiklik anlamında QWERTY klavyeyi kullanmak daha az süre gerektirdiğinden Latin harflerini kullanmaya başladılar. Wikipedia internet ansiklopedisi Arapçanın Latin harfleriyle kullanımını İngilizce sitesinde *Franco-Arab* olarak vermektedir.¹ Sitede geçen bir diğer kelime de *Arabi bel Engelizi dir*. Bu ifade de Arapçanın İngilizce harfleri ile yazıldığını anlatmak için kullanılmaktadır. Her iki ifade de genel olarak Arapçanın Latin harfleriyle yazılması için kullanılmaktadır. Franco-Arab ifadesinin bazı internet sitelerinde Arabic ve English kelimelerinin birleşimi olan *Arabizi* şeklinde kullanıldığı da görülmektedir. Wikipedia, Franco-Arab alfabesinin içerdiği karakterleri gösteren bir tabloyu (Resim1.) da sunmaktadır.

en.wikipedia.org/wiki/Arabic_chat_alphabet

etlerinizi buraya, yer işareti çubuğuna yerleştirin. Yer işaretlerini şimdi içe aktar...

Egyptian dialect).

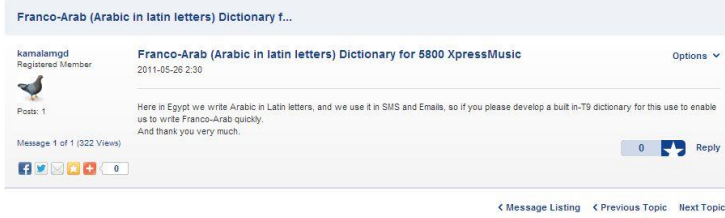
Those letters that do not have a close phonetic approximate in the Latin script are often letter that one wants to express (e.g. ع is represented using the numeral 3 because the Since many letters are distinguished from others solely by a dot above or below the mai before (e.g. 3' is used to represent ع).

Letters	Arabic Chat Alphabet	Phonetic Value (IPA)
أؤإآء	2	ʔ
ا	a / e / é [1]	æ( )~a( )~o( )~e( )~e( )
ب	b / p	b, p
ت	t	t~t̪
ث	s / th	s~θ
ج	g / j / dj [1]	g~j~ʒ~dʒ
ح	7	ħ~h
خ	kh / 7 / 5	x~χ
د	d	d~d̪
ذ	z / dh / th	z~ð

Resim1. Franco-Arab alfabesi.

¹ Franco kelimesi Türkçede *frenk* şeklinde okunmaktadır ve Anglosakson, Cermen veya Latin ırklarının birinden olan kimse anlamına gelir. Kelimenin bir diğer anlamı da Osmanlıların Avrupalılara, özellikle Fransızlara verdikleri isimdir. Bkz. TDK, 1992, s. 515

Cep telefonu üreticisi bir firmanın tartışma sayfasında Mısırlı bir tüketici, firmanın Franco-Arab alfabesi kullanan bir tüketici olarak kendisini dikkate almasını ve kendilerinin de kullanabileceği alfabeği içeren bir sözlük geliştirilmesini istemektedir (Resim 2.)¹.

Resim 2. Mısırlıların Franco-Arab T9 sözlük isteği

Hatay Facebook Sosyal Medyası ve Franco-Arab İzleri

İnternet, günümüz dünyasında en hızlı ilerleyen ve en çabuk kabul gören teknolojik yeniliklerden birisidir. Müzik arama ve dinleme, arkadaş bulma, sörf yapma, film seyretme gibi boş zaman değerlendirmek için her türlü etkinliğin kolayca yapılabilirdiği ve ulaşılabildiği bir alandır. Flickr, LinkedIn, Facebook, tahtını Facebook'a devreden MSN Messenger, Instagram, Youtube, Twitter, Hi5, MySpace gibi web sayfaları arkadaş bulma, video izleme, fotoğraf paylaşma ya da iş alanında belirli alanlara yönelik kişileri bulma konularında en çok bilinenlerdir. Kuşkusuz bunlar arasında en bilineni müzik dinleme, fotoğraf ve video izlenmesine ve paylaşımına görüntülü ve yazılı sohbet etmeye mesajlaşmaya olanak veren Facebook adlı sitedir. Kendi profilinizi oluşturduktan sonra başka arkadaşlarınızı isimleri aracılığıyla bulabiliyor, gruplar kurabiliyor ve oluşturduğunuz etkinliklere arkadaşlarınızı davet edebiliyorsunuz. Tüm bu özelliklerinden dolayı da sosyal bir varlık olan insan için Facebook'un tüm dünyada oldukça popüler olmasını anlamak mümkün. İnsanoğlunun en ilkel özelliği olan bilmek ve öğrenmek (Saran, 1989:9) anlamında Facebook sizin için her zaman ve her yerde.

¹ <http://discussions.nokia.com/t5/Phone-Applications/Franco-Arab-Arabic-in-latin-letters-Dictionary-for-5800/td-p/1031725> E.T. 01/09/2013

Facebook sayfalarında Hatay ile ilgili birçok sayfaya rastlamak mümkün. Bu sayfalarda Türkçe konuşmaların yanı sıra, Türkçe harflerle yazılan Arapça konuşmalar da gözlenebiliyor. Karşılıklı konuşmalarda ya da gruba yazılan mesajlarda Türkçe konuşmalar devam ederken bir anda altında Türkçe harflerle yazılmış Türkçe olmayan kelimeler görebilirsiniz. Bu kelimelerin aslında bir şekilde Türkçe harfler kullanılarak diyalekte bazı Arapça kelimelere karşılık olarak uyarlanmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Sayfalarda ikidilli bireyler hem Türkçe yazmakta hem de Arapçayı okuryazar oldukları Türkçenin alfabesindeki seslere uyarlayarak kullanılmaktadırlar. Bu çalışmada Hatay'la ilgili on farklı sayfa ve grup incelenmiştir: *Antakya, Antakya Gençlik, Harbiye, Hatay, Hatay (2), Leameee, Samandağ, Sosyalist Nusayriler, Arapça Atasözleri ve Deyimler ve Ehli Beyt*. Bu grupların bazıları doğrudan Hatay ilini tanıtmayı ve Hataylılar için bir iletişim platformu olma amacı taşırken, bazıları Hatay ilindeki ilçe isimlerinden oluşmaktadır. Kimisi ise ismi ve içerdiği konu Arapça ile ilgili olduğu için seçilmiştir. Çalışmada seçilen on adet Facebook sayfasının ya da grubun 05 Ekim 2013 tarihinden geriye dönük olarak 1-1,5 yıllık zaman dilimi içerisindeki mesaj ve konuşma içeriği taranmıştır. Bu tarama esnasında sayfalarda Türkçe harfleriyle kullanılan Arapça kelimeler ve ifadeler araştırılmıştır.

Lahm-i bilsini, Lahme le Varka ve Leame

Bilindiği üzere dil ve kültür birbiriyle yakından ilgilidir. Dilde olan herşey o toplumun kültüründe de var olacaktır. Hickerson (1980:106) bir dilin, konuşanlarının çevrelerini tanımalarına, doğal ve kültürel nesnelere tanımlamalarına ve etkinliklerini yönetme ve koordine etmelerine olanak tanıdığını belirtmektedir. *Whorf önermesi* adlı çalışmasında dil antropologu Benjamin Lee Whorf (Hickerson, 1980:108), dil ve kültür arasında yakın bir ilişki olduğunu düşündüğünü ifade etmektedir. Kültürel Görelilik olarak da bilinen çalışmasında dilin kültür üzerinde büyük etkisi olduğunu iddia ederken yine bir başka antropolog Edward Sapir de kendisiyle aynı görüşte olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla günlük yaşamdaki kültürel unsurlar da dilde kendisine yer bulmaktadır. Hatay'da yemek kültüründe tepsi kebabı ve kağıt kebabı çok bilinen ve sevilen iki yemekdir.

Facebook sayfalarında *Admin* adı verilen sayfa yöneticileri sayfalarını ve konuşma ortamını canlı tutmak için yöresel yemekleri ve kültürel nesnelere sayfalarında paylaşırlar (Resim 3.) ve sorarlar: 'Bunu seven var mı?' ya da 'Bu yemeğin adını bilen var mı?'

Resim 3. Kağıt Kebabı

Hatay'la ilgili farklı sayfalarda verilen farklı yanıtları görmek mümkün:

- *Lahmi-bilsini, Lahme bil sayniy, Lahmi bil sayni, Lahme bil sayni, Lahmee la warka, Lahmelevarka, Lahmi le varka, Lahmili varka.com.*

Arapçada *lahmi* 'et' ve *sayni* 'tepsi' kelimelerinin birleşiminden ortaya çıkan sözcük için farklı yazılışlar kullanılmıştır. Yanmayan yağlı kağıt üzerine konularak fırında domates ve biberle pişirilen et yemeğinin adı kağıda kebaptır.

Sanal ortamlarda kelimelerin doğru yazılmasının önemli olmadığını yazışmalarda ve örneklerde çoğu zaman görebiliriz. Hele de söz konusu genç insanların yazışmalarıysa. Burada da kelimeyi diyalektteki sesletimine uygun olarak yazılmasının çok önemsenmediği ancak Türkçe sesleri gösteren harflerin esas alınarak bir yakıştırma yoluna gidildiği açıktır:

- *min reyhaniye ehleni sehlen ya hay, ehlen ve sehlen, ya ahla sahla hayyo, hayye, işlekin ikmen ğayye*

Yukarıdaki cümlelere bakıldığında karşılama cümleleri olan *ehlen* ve *sehlen* ifadesinin birden farklı şekilde yazıldığını görebiliyoruz. Yine aynı cümleler içerisinde geçen *hayye* ‘kardeş’ kelimesinin de görüldüğü gibi farklı yazımları söz konusudur: *hay, hayyo, hayye*.

Etnik Kimlik ve Dil

Hatay ve Hatay'la ilgili Facebook sayfalarına bakıldığında sayfalardaki Arapça yazılar hemen hepsinde Türkçeye nazaran oldukça azdır. Bunların arasında Franco-Arab yazılışını çağrıştıran ve Hatay Arap diyalektinin Türkçe harflerle yazılmasının daha yoğun olarak kullanıldığı iki sayfa görülür. Bunlar, Arapça Atasözleri ve Deyimler¹ ve *Sosyalist Nusayriler* adlı sayfalardır. İlk sayfada adından da anlaşılacağı üzere Hatay Arapçasında kullanılan deyimler ve atasözleri paylaşılmaktadır. Paylaşılan atasözleri ve deyimlerin Türkçe karşılıkları verilmekte, anlamları üzerine tartışmalar (Resim 6.) yürütülmektedir.

---

¹ <https://www.facebook.com/groups/sukayelmetel/> E.T. 04.10.2013

Resim 6. Arapça bir atasözünün paylaşımı

Sayfada paylaşımlar ağırlıklı olarak diyalekte yapılırken, Hataylı bireylere hitap eden bir sayfa olmasına rağmen, standart Arapçada da paylaşımlar yapıldığı ancak bu paylaşımların diyalekttekiler kadar ilgi görmediği gözlenmektedir (Resim 7.). Daha az ilgili görme durumu, daha önce belirtildiği gibi Hatay'da Arapların genellikle Arapçada okur-yazar olmadıkları ile açıklanabilir.

Resim 7. Arapça atasözü

Diğer sayfada yer alan paylaşımların ve yazılanların da Hatay ile ilgili olduğu görülmektedir. Sayfada Arap Alevi toplumuna ait kültürel unsurlar Arapçadaki isimleri kullanılarak verilmektedir. Hıristiyan ve Sünnilerde bayram sayısı nispeten daha azken Arap Alevi toplumunda birçok dini bayram bulunmaktadır (Türk, 2005:120). Yumurta bayramı sayfanın yöneticisi tarafından kutlanmakta (Resim 8.) ve birçok kişi de kutlama mesajları yazmaktadır.

Resim 8. Yumurta Bayramı

3id (...) Mberek 3leykin Cemi3en ‘Hepinizin Bayramı Kutlu Olsun’

Sürtünücü, yutaksıl, ötümlü bir ses olan [ع] (‘ayn) Franco-Arab alfabesinde şekilsel benzeşim gösteren üç (3) rakamı ile ifade edilmektedir. Sitede bu sesin Franco-Arab alfabesinde kullanıldığı şekliyle yer aldığı görülmektedir.

‘Hayırlı Sabahlar’, ‘İyi Sabahlar’ anlamında kullanılan *Sabah el 7eyr* ifadesinde ise *7eyr* sözcüğü diyalekte aslında sürtünücü, ötümsüz, artdamak ünsüzü [خ : ħ / x] ile başlamaktadır. Ancak bu ses, Franco-Arab’ta karşılığı *kh / 7’ / 5*

ile değil sürtünücü, yutaksıl, ötümsüz bir ünsüz olan [ç : ɣ] yi temsil eden 7 ile gösterilmiştir.

Sayfada zaman zaman Arap Alevi kültüründe yer alan yemek isimleri, bayram isimleri, Alevilik kültürüne ait bilgiler de paylaşılmaktadır. Sayfanın didaktik bir yapısı vardır. Üyelerine ve takipçilerine kültüre dair bilgiler vermekte (Resim 9.) ve hafızalarını canlı tutmayı hedeflediği görüntüsü vermektedir.

Şimdi de RAS SENET ve KIDDÉS bayramlarında yapılanlara bir göz atalım. Eskiden herkes Ras senet ve Kiddés bayramları için haftalar önce hazırlıklar yapardı. En önemli özelliği bu bayramlarda nişanlı kızlara ve kirvelere AYDIYE götürülmesidir. Aydiye çok zengin türülülerden oluşur. İçinde kumaştan altına, tatlıdan çereze, etten meyveye çok çeşit bulunur. Aydiyenin götürüldüğü evde RAS SENET ve KIDDÉS'e has zengin yemeklerden oluşan sofralar hazırlanır. Hazırlanan yemeklerin başlıcaları:

KİBEYBET: İçli köfte. İçinde et, soğan, maydanoz ve baharatlar bulunur. Zeytinyağında kızartılan ve sıcak suda haşlanan iki çeşidi vardır.

KURUS: Altta ve üstte et ve bulgurdan oluşan yuvarlak karışımın içinde et, soğan, maydanoz ve baharatlardan oluşturulan iç konur. Saç üzerinde pişirilerek hazırlanır.

ZİNGİLET: Un hamurunun içine baharatlı et konularak ve zeytinyağında kızartılarak yapılır.

KİBBİ BİSSAYNİY: Tepside köfte.. Altta ve üstte et ve bulgurdan oluşan hamur, ortasında et, soğan, maydanoz ve baharatlardan oluşan karışımından oluşur.

LEBNİY: Pırınç pilavından ve yoğurt karışımından oluşur.

ZİLİBİ: Zeytinyağı ile kızartılan ekmek.

DIHEYRUCET: Bulgur ve et karışımından oluşan lokmaya benzeyen yuvarlak köfte.

Resim 9. Arap Alevi kültürüne dair bazı bilgiler

Resimde görüldüğü gibi Arap Alevi toplumundaki *Ras Senet* ve *Kiddes* bayramları hakkında bilgiler verilmektedir. Geçmişte bayramların nasıl olduğu, bayramla ilgili yapılan hazırlıklar, heyecanlar, kişilerin nasıl davrandığı ya da davranması gerektiği anlatılır. Bayramda yapılan ya da yapılması gereken yemekler, yemeklerin Arapçadaki orjinal isimleri, bu yemeklerin içinde neler olması gerektiği gibi konular sayfada yer alır: *Kibeybet*, *Kurus*, *Zingilet*, *Kibbi Bissayniy*, *Lebniy*, *Zilibi*, *Diheyruçet*. Eski bayramlar pek bir güzeldir, bayramlarda bu yemekler yapılır, yemeklerimizin isimleri bunlardır, bunları bilin. Sayfada takip edenlere verilen mesaj açıkça görülmektedir. Hobsbawm (2006:16) bütün icat edilmiş geleneklerin, mümkün olduğunca grup birlikteliğinin oluşması ve meşrulaştırılması için tarihe başvurduklarını belirtir. Farklı yemek isimleri, ritüeller, şarkılar, hitap şekilleri bir kültürün parçaları olarak yer almaktadır.

Sayfada birlik olma, kültürü öğrenme ve koruma mesajlarının yanısıra kendisini Nusayri olarak ifade edenlerin de

olduğu anlaşılmaktadır (Resim 10.). Sayfada kendi kültürü ile ilgili bilgileri öğrenmek isteyenler vardır.

Resim 10. Arapça öğrenme isteğini gösteren bir yazı

Konuşmalar şu şekildedir:

- Nusayriyim ama maalesef dilimi bilmiyorum.
- Öğrenin arkadaşlar.
- Kurs olsa çok iyi olacak.

-Neredesiniz bilmiyorum ama çevreden ziyade bence de kursa gidilmesi daha iyi olabilir. Birde tabii kültürü korumak açısından da çabalamanız gerekiyor. Sadece konuşmak yetmez diye düşünüyorum hıza asimile oluyoruz çünkü.

Gumperz (1990:1) kimlik konusunu ve sosyal, politik ve etnik ayrılıklarla birbirlerini nasıl etkiledikleri ve etkilendiklerini anlamak için ortaya çıktıkları iletişimsel süreçlere bakmak gerektiğini belirtir. İletişimin yalıtılmış bir şekilde incelenemeyeceğini ve insanların yaşamlarını etkilediği şekliyle incelenmesi gerektiğini de ifade etmektedir. Çokdilli toplumlarda dil seçimi (Mansour, 1993:21), aile, komşuluk, iş gibi sosyal davranış alanlarına göre yapıldığı bilinen bir gerçektir. Arap Alevi toplumundaki çok sayıda kültürel ve ritüel imgenin isminin doğal olarak Arapça olması Arapçayı bu toplum için önemli bir konuma taşımaktadır. Arap Alevi toplumunun birlik ve beraberliğinin sağlanması açısından Arapça önemli bir işlev görür. Yukarıdaki konuşma metninde tavsiyelerde bulunan kişi Arapçanın öğrenilmesi gerektiğini aksi takdirde hıza asimile olduklarından bahsetmektedir. Arap Alevi toplumunda dini ritüeller, çok sayıda bayram, yemek isimlerinin çoğu ve

bayramlarda ve özel günlerde okunan dualar Arapçadır. Arapçanın kullanılmaması ya da unutulması bu etkinliklerin azalması anlamına da gelecektir.

Arapça Etkinlikler ve Tiyatro

Son dönemlerde Arapça etkinliklerin de çoğaldığını gözlemlemek mümkün. Arapça tiyatro oyunları bunun başlıca örneği. *Masrah El 3ase (Tiyatro As- Arapça Tiyatro)* adlı Facebook sayfası da Arapça tiyatro oynamak isteyen tiyatro severleri davet ediyor. Bu sayfanın içerisinde de Türkçe ve Arapça birlikte kullanılıyor. Aslında Hatay Antakya'da *Olur Böyle Vakalar* isimli Arapça ilk sergilenen oyunun 2005 yılında gerçekleştiğini görüyoruz.¹ Hatay'da Arap kültüründe "finnên" (ozan) geleneğinden yola çıkılarak hazırlanan belgesel film *Finnên* (Resim 11.) ile ilgili bilgilere yukarıda adı geçen Facebook sayfasında rastlamak mümkün. Aynı sayfada belgeselin 10 Mayıs 2013 tarihinde İstanbul'da gösterimde olacağı da belirtiliyor.

¹ <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/317153.asp?cp1=1> E.T. 01/09/2013

Resim 11. *Finnên* Belgeseli Afişi¹

Türkçe afişte bazı ifadelerin Arapçaları da verilmiştir. Belgeselle ilgili afişte yer verilen "*Geçmişten bugüne, yaşamın nabzını tutan Antakya'nın Arap ozanlarından şiirler, şarkılar...*" ifadesinin anlamsal içeriği şu mesajı içermektedir: Arapçanın Antakya'da kadim bir geçmişi var ve tabii ki bu kadim ve saygın geçmişte Arap toplumunu da unutmamak lazım. 2005 yılındaki *Olur Böyle Vakalar* adlı oyunla ilgili yönetmen Vejdi Koçak, Türk yazın tarihinde önemli bir yeri olan Aziz Nesin ve Muzaffer İzgü'nün öykülerinden esinlendiklerini ve bu komedi oyunlarını Arapça seslendirince ortaya farklı bir görüntü çıktığını belirtiyor. Bir başka tiyatro oyunu ise 2013 yılı Nisan ayında Düş Sanat Sahnesi tiyatro topluluğu tarafından Antakya kültür merkezinde oynanan *Ceriyeme* adlı oyun (Resim 12).

Resim 12. Arapça tiyatro oyunu afişi

Oyunların Arapça oynanmasının Arapça bilen ikidilli bireyler için ayrı bir anlam ve önem ifade ettiği anlaşılıyor. Bunun somut bir örneği de *Yeni Nesil Arap Kadınları* adlı Facebook sayfası (Resim 13.). Sayfa, ağırlıklı olarak kadın kılıfına giren ve yerel kıyafetler giyen iki genç erkeğin Arapça konuşarak gündelik işleri anlatan kısa skeçlerini içeriyor.

¹ www.finnenbelgeseli.com E.T. 07.08.2014

Sayfada eklenen videoların ve konuşmaların içeriğine bakıldığında Arapça skeçlerin çok ilgi çektiği ve izleyenlerini güldürdüğü anlaşılıyor.

Resim 13. *Yeni Nesil Arap Kadınları* sayfası

Grosjean (Rubin 1968'den akt.: 137), ikidilli bireylerin birbirleri ile olan samimiyet derecesinin de dil seçiminde önemli olduğunu ve çay içerken, kızgın olduklarında, samimiyet belirten bir ifade kullanırken espri yaparken veya şakalaşırken dil seçiminin etkili olduğunu belirtiyor. *Yeni Nesil Arap Kadınları* sayfasında oyuncuların davranışları bir nevi orta oyuncuları ya da yergi sanatının ünlü karakterleri Hacivatla Karagöz gibidir. Karşılıklı atışma, dedikodu ve gündelik hayattan çıkan komik unsurları içerir. Arapça kullanıcılarının buradaki gündelik hayatı temsilen Arapça kullanılmasını, komedi unsurlarının Arapça temsil edilmesini Türkçeden daha eğlenceli bulduklarını belirtmeliyiz. O halde Arapça kullanımının ikidilli bireyde uyandırdığı imgelem ve düşünsel dünya daha zengindir.

Dilin korunması ve yaşatılması ile ilgili bir başka etkinlik de Arap Alevi toplumunun çok yoğun bir şekilde yaşadığı Samandağ ilçesinde İkidillilik konusunda gerçekleşen panel

yerel bir gazetenin 23 Ağustos 2012 tarihli haberinde¹ Samandağ Belediyesi tarafından *Anadilimiz ve İkidillilik* konulu bir panel düzenlendiği belirtiliyor. Haberde, lehçebilimci Prof. Dr. Werner Arnold ile Arap Dili Filoloğu Mahmut Ağbaht'ın konuşmacı olarak katıldığı yer alıyor. Belediye başkanı Mithat Nehir konuşmasında, konunun Türkiye’de hassas olduğunu ama aşılması gerektiğini ve geçmişte Arapça konuşmaktan utanma algısıyla büyütüldüklerini ancak bunun bir hata olduğunu, geçmişle olan bağlarını koparmamak ve kültürlerini korumak amacıyla anadili Arapçaya sahip çıkmak gerektiğini ifade ediyor.

BİZİM KENDİMİZE AİT BİR KÜLTÜRÜMÜZ VAR, BİR DİLİMİZ VAR!!!

BU HABERİN EKLENME TARİHİ 23-08-2012 / 13-17 | BU HABER TOPLAM 872 KEZ OKUNDU.

Anasayfa'ya Dön
Tüm Haberleri

Samandağ Belediyesi Tarafından "Anadilimiz ve İkidillilik" Konulu Panel Düzenlendi.

Panelistler Prof.Dr.Werner Arnold(Arapça lehçebilimci),Mahmut Ağbaht (Arap dili filoloğu)
Moderatörlüğü Müziyen-egitimci Nihat Çay yaptı.

Panelde Samandağ Belediyesi evsahipliği yaptı.Samandağ belediye meclis salonunda gerçekleştirildi.

Samandağ Belediye Başkanı Mithat Nehir, Samandağ Belde belediye başkanları,Sivil toplum örgütleri temsilcileri, Meslek odalarının temsilcileri, siyasi parti temsilcileri ve Samandağ halkının yoğun katılım gösterdiği gözlemlendi.

Samandağ Belediye Başkanı Mithat Nehir konuşmasında:

"Türkiye’de bu konu hassas bir konudur. Biz bu konuyu aşmak zorundayız. Biz geçmişten bu güne kadar kendi dilimize o kadar yabancılaşık ki, o kadar çok utandık ki ne kadar çok Türkçe konuşursak o kadar medeni ,modern olacağız gibi bir algıyla büyütüldük.Büyükükçe ,aklimiz kemale erdikçe ne büyük bir kayıpmış anladık ki;kendi anadilimizden uzaklaştıkça araya açılan o

0Resim 14. *Anadilimiz ve İkidillilik* ile ilgili gazete haberi

Panel afişi iki dilde Türkçe ve Arapça hazırlanmış, panelin konusu ve yer bilgisi ise Arapçanın iki değişiksi diyalekt ve Standart Arapça ile yazılması dikkat çekmektedir. Bu durum *Ceriyeme* adlı tiyatro oyunu ve *Finnên* belgeselinin afişlerinde de görülmektedir. Bu bakımdan bu afişlerde, resmi dil Türkçenin yanında anadili Arapçanın diyalekt ve standart değişkelerinin birlikte kullanılması afişlerin çok dilli olarak da değerlendirilebilmesini mümkün kılmaktadır. Ayrıca sanal

¹ <http://www.gazetebizim.com/Kultur-sanat-BIZIM-KENDIMIZE-AIT-BIR-KULTURUMUZ-VAR-BIR-DILIMIZ-VAR-11802.html> E.T. 07.08.2014

dünyada diyalektin yazımında görülen ve rastgele bir uyarlanmanın sonucu olarak nitelendirebileceğimiz farklı yazımlara karşın, sosyal hayatta görsel-yazılı düzlemde afiş örneklerinde olduğu gibi standarta yakın bir sistemin kullanıldığı anlaşılmaktadır. Üç afişte de yazıların diyalekte telaffuza uygun bir transkripsiyona tabi tutulduğu gözlenmektedir.

Diyalektin Yazımı Üzerine Bazı Notlar

Hatay *yerleşik*¹ Arap diyalektleri 24 ünsüze sahiptir (Ağbaht, 2014:19). Bu ünsüzlerden (ص : ş), (ض : d), (ط : t), (ظ : z), (ع : '), (غ : ğ), (و : w), (ح : h) ve (خ : x) Türkçede bulunmamaktadır.² Facebook'ta Hatay'la ilgili incelediğimiz sayfalarda bu seslere karşılık olarak genellikle aşağıdaki gibi bir kullanım görülmektedir:

(1): [و] için *v* (nadiren *w*), (2): [غ] için *ğ*, [خ] için *kh/h/ğ* (nadiren *x / 3/ g*), [ع] için *3* (bazen *ğ*), [ح] için *7 / ğ* (nadiren *3*), (3): [ص] için *s*, [ط] için *t*, [ض] için *d*, [ظ] için *z*, [ق] için *k* (nadiren *q*).

Yazımda [غ], [ع], [ح] ve [خ] seslerini göstermek üzere aynı harflerin kullanılabilmesi bir başka deyişle yazımın bu sesler için ayrı harfler içermemesi yazımın ses-anlam ayırt etme özelliği bakımından yetersizliğini yansıtmaktadır.

Üçüncü grup ünsüzlerin, yakın ünsüzleriyle ayrımları ünlülerle sağlanmaya çalışıldığı görülebilmektedir. Ör. *tentava* [ط : t] ve *meisteve* [ت : t] (Resim 15.)

¹ *Yerleşik* ifadesi, *Bedevisi* dışındaki diyalektleri karşılar. Hatay'da yerleşik Arap diyalektleri, Alevi, Sünni, Hıristiyan ve Yahudi topluluğu tarafından konuşulmaktadır. Sünni topluluğu tarafından konuşulan Bedevi diyalektinde 27 ünsüz vardır (Ağbaht, 2014:19; Arnold, 2006:112).

² [ظ] yerleşik diyalektlerde peltik özelliğini kaybetmiştir. Arapçada [و], Türkçedeki [v] den *çift dudaksız* özelliği bakımından ayrılmaktadır. Türkçede *k* harfi iki sesi yansıtmak üzere kullanılmaktadır (Ör. *kal* ve *kel*). Arap Diyalektolojisi alanında [ق] için *q*, *k* ve [ك] için *k* kullanılmaktadır. Bkz. Ağbaht, 2014:19-21.

Resim 15. *Arapça Atasözleri ve Deyimler* sayfasından bir atasözü örneği.

[ق] ve [ك] sesleri de Türkçede ki gibi tek bir harfle *k* ile gösterilmekte, iki ses arasındaki ayırım da sözcükte yakın ünlü ile verilmektedir. Türkçede *kal*, *kel* örneğinde olduğu gibi [ق] arka ve ortadil ünlüleri, [ك] de öndil ünlüleri ile kullanılmaktadır.

Ör. *Kelbil* [ك : k] (Resim 16) ve *il kadib* [ق : q] (Resim 17):

Resim 16. ve Resim 17. *Arapça Atasözleri ve Deyimler* sayfasından iki atasözü örneği

Bilimsel yazıma benzer olarak, [و] için *w*, [خ] için *x*, [ق] için *q* harflerinin nadiren de olsa kullanımı görülmektedir. Bu harflerin söz konusu sesleri yansıtmak üzere kullanıldığını bilen bireyler, klavyesi olan tüm teknolojik aygıtlarda bulunmasının pratikliğinden yararlanmışlardır. Özellikle [خ] için *x* in kullanımı *kh* den daha ekonomik, *h / ğ* den de daha ayırıcı ve anlaşılır bir kullanım olduğu açıktır. Çünkü [ھ] için *h* ya da [ع] için *ğ / 3* de kullanılabilir.

Ayrıca diyalektteki ünsüzlerin Facebook'ta kullanımlarını Franco-Arab tablosu ile karşılaştırdığımızda sadece *w*, *q*, *kh*, *7*, *s*, *t*, *d*, ve *z* nin aynı sesleri yansıtmak üzere kullanıldığını

görürüz. Bunlardan ikisi *w* ve *q* nadiren görölmekte, *s*, *t*, *z* ve *d* harfleri de temsil ettikleri seslerden sadece artdamaksıl özellikleri bakımından ayrılmaktadır. Franco-Arab'ta [ح] için sadece 7 belirtilmişken diyalekte bu ses için birden fazla farklı harflerin kullanımı söz konusudur. Yine Franco-Arab'ta [خ] için *kh* / 7' / 5 karşılıkları verilmişken diyalekte *kh* dışında en az iki farklı kullanım görölmektedir. Bunun yanısıra bazı sesler tamamen farklı harflerle; diyalekte [ج] *c*, [ش] *ş* ve [غ] *ğ* ile karşılanırken Franco-Arab'ta ise [ج] *g* / *j* / *dj*, [ش] *sh* / *ch* ve [غ] *gh* / 3' ile karşılanmaktadır.

Sonuç Yerine

İnternetin yeni yeni yaygınlaştığı 1990'lı yıllarda, sohbet siteleri (chat) ve ICQ gibi yazışma ve tanışma programlarında, Arapça kullanımına olanak tanıyan yazılımların geç gelmesi ya da Arapça klavyelerin olmaması gibi nedenlerle, bilgisayar kullanıcıları ve cep telefonu mesajları gönderenler Latin harflerini kullanarak Arapçayı yazmaya başlamışlardır. Franco-Arab olarak adlandırılan bu yazımı çağrıştıran, büyük ölçüde Türkçe harflerin kullanıldığı bir yazım şekli de Hatay'la ilgili Facebook sayfalarında ikidilli bireyler tarafından kullanılmaktadır.

Hatay'la ilgili Facebook sayfalarında diyalektin yazım şekli ile Franco-Arab yazımını genel olarak karşılaştırdığımızda, bazı sesleri gösterme noktasında kısmi bir ortaklık söz konusu olsa da iki ayrı yazımdan söz etmemiz mümkün gözükmektedir. Diyalektin yazımı Franco-Arab'tan etkilendiğine dair yorumlamaya müsait gibi görünse de daha çok Türkçe ses sisteminden etkilendiği açıktır. Mesela diyalekte, [ك : k] - [ق : q] ayırımında ünlülerin kullanılması ya da uzun ünlülerin hemen hemen hiç gösterilmemesi gibi görünümeler Türkçenin etkisinde geliştiğini akla getirmektedir.

Diyalektin Facebook'ta kullanılması sürecinde, Türkçe harflerin diyalektteki sesleri karşılamaya yönelik uyarlanması sonucunda ortaya çıkan yazımın ses-anlam ayırt edici bakımından yetersiz, karmaşık olduğu gözlenmiştir. Ancak sanal ortamda, dilin ekonomik ve faydacı yapısının ön planda olduğu göz önüne alındığında, ikidilli bireylerin baskın dil Türkçenin etkisiyle yani yazılı düzlemde daha yetkin oldukları dilin alfabe

sistemini esas alarak diyalekti kullanmaları anlaşılabilir bir durumdur. Sonuç olarak, diyalektin yazımında Türkçe ses sisteminin etkisi ikidilliliğin olası bir sonucu olarak değendirilebilir.

Hatay'da Arapça konuşan diğer kültür topluluklarına rağmen, Arap Alevi topluluğuna işaret eden *Sosyalist Nusayriler*, *Ehli Beyt* gibi Facebook sayfalarında diyalektin Latin harflerle kullanımında artış görölmektedir. Bu mecralarda Arapçanın topluluk için birlik, beraberlik ve dayanışma amaçlı kullanıldığı görölmektedir. Dil burada Arap Alevi kültürünün aktarıcısı görevi görmektedir. Bunun yansımaları bu tür sayfalarda rahatlıkla izlenebilmektedir.

Teşekkür

Bu çalışmada, Arap diyalektolojisi alanı ile ilgili katkı ve çözümlmelerinden dolayı (Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı) Araş. Gör. Mahmut Ağbaht'a teşekkürlerimi sunarım.

Kaynakça

Ağbaht, M. (2014). *Hatay Yerleşik Arap Diyalektleri: Wals'e Göre Dil Özellikleri* (Basılmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Arnold, W. (2006). ‘‘Antiochia Arabic’’, Kees Versteegh ve diğerleri (Yay.) *Encyclopedia of Arabic Language and Linguistics I* içinde. (111-119). Leiden, Boston: Brill.

Cengiz, A. K. (2006). *Dil Kültür İlişkisi Açısından Hatay'da İkidillilik* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.

Doğruel, F. (2005). *İnsaniyetleri Benzer*, İstanbul: İletişim Yayınları,.

Grosjean, F. (1982). *Life With Two Languages*, Harvard College, AB.D., ISBN 0- 674- 53092-6.

Gumperz (1982). *Language and Social Identity*, Cambridge University Press., A.B.D.

Hickerson, N.P. (1980). *Linguistic Anthropology*, Holt, A.B.D.:Rinehart and Winston,

Hobsbawm, E. Geleneğin İcadı, Çeviren Mehmet Murat Şahin, Birinci Basım Eylül 2006, İstanbul, Agora Kitaplığı, ISBN: 9944-916-40-4

İmer, K., Kocaman, A. ve Özsoy A. S. (2011). *Dilbilim sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Jastrow, O. (2008). "Arabic language: the dialects". G. Krämer, D. Matringe, J. Nawas & E. Rowson (Yay.) *Encyclopedia of Islam Three* içinde. (118-125). Leiden, Boston: Brill.

Jastrow, O. (2006). "Arabic Dialects in Turkey - Towards a Comparative Typology". *Türk Dilleri Araştırmaları 16*, 153-164.

Ferguson, C. A. (1959). Diglossia. *Word 15* içinde (325-40). E.t. 22.06.2014

<http://mapageweb.umontreal.ca/tuitekj/cours/2611pdf/Ferguson-Diglossia.pdf>

Mansour, G. (1993). *Multilingualism and Nation Building*, Bristol: Multilingual Matters:91.

Mertcan, H. (2013). *Türk Modernleşmesinde Arap Aleviler*, Adana, Karahan Kitabevi.

Saran, N. (1989). *Antropoloji*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Skutnabb-Kangas, T.(1981). *Bilingualism or Not*, Multilingual Matters.

Türk, H. (2005). *Nusayrilik İnanç Sistemleri ve Kültürel Özellikleri*, İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Türk, H. (2010). Etkileşim ve Değişme Boyutunda Antakya Geleneksel Kültürü İnançlar Gelenekler ve Ritüeller, EOS Yayınevi

http://en.wikipedia.org/wiki/Arabic_chat_alphabet E.T. 01/09/2013

<http://discussions.nokia.com/t5/Phone-Applications/Franco-Arab-Arabic-in-latin-letters-Dictionary-for-5800/td-p/1031725> E.T. 01/09/2013

<https://www.facebook.com/groups/sukayelmetel/> E.T. 04.10.2013

<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/317153.asp?cp1=1> E.T. 01/09/2013

www.finnenbelgeseli.com E.T. 07.08.2014

Doğu Araştırmaları, 13-14, 2014/1-2014/2

<http://www.gazetebizim.com/Kultur-sanat-BIZIM-KENDIMIZE-AIT-BIR-KULTURUMUZ-VAR-BIR-DILIMIZ-VAR-11802.html> E.T. 07.08.2014